

Forfatter: Jacobsen, J. P.

Titel: Lyrik og prosa

Citation: Jacobsen, J. P.: "Lyrik og prosa", i Jacobsen, J. P.: *Lyrik og prosa*, udg. af Jørn Erslev Andersen ; Esther Kielberg , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1993, s. 240. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-jacobjp08val-shoot-idm139992589167744.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Lyrik og prosa

3. »Manglen af Komposition«

Den lille novellesamling rummer således stof, der fra første færd viser nye veje for dansk prosalitterær stil, og som på det kraftigste ser stort på og derved tilsidesætter tilvante forventninger hos læserne. En egensindig stil, hvis yderpunkter markeres af samlingens to indbyrdes 241 vidt udspændte tekster: den lange, romanlignende fortælling om »Mogens« og den korte, raffinerede skitse »Fra Skitsebogen«.

»Mogens« er blevet læst ud fra et utal af synsvinkler og er blevet taget til indtægt for naturalisme, dannelsesstænkning, psykoanalytiske synsvinkler, en »dualistisk menneskeopfattelse« (Ottosen, 1968) og mere bredt et senromantisk-naturvidenskabeligt funderet menneskesyn (Algot Sørensen, 1990: 40).

Indledningen er berømt på grund af sin stil, især den impressionistiske beskrivelse af regnvejret, ligesom Mogens' lammede oplevelse af Kamillas fald ned i flammerne (se s. 121) igen og igen udgør et fikspunkt for såvel berømmende omtale af novellen som analytiske nedslag i den (jf. f.eks. Vosmar, 1984: 207-216, Egebak, 1985: 74-77 og Algot Sørensen, 1990: 36-37).

Gennemgående i vurderingen af novellen er diskussionen af forholdet mellem dens brudte komposition og det deraf bestemte springende portræt af fortællingens hovedperson. I samtiden var Edvard Brandes den mest uforsonlige kritiker heraf, mens Herman Bang var langt mere åben over for det, han fornemmede som det nye i denne tilsyneladende henkastede måde at komponere på, og som han ikke blot fandt hos JPJ. Han skriver således, at »Hos Jacobsen (...) er Manglen af Komposition - hvis man tør kalde den en Mangel - ham fuldt bevidst lige fra første Færd, og selv om han ganske sikkert ikke formaar at give alt, hvad han vil, véd han dog bestandig hvad han giver, og hvorfor han giver netop *det*«, og videre, at »Derfor er det maaske urigtigt at forekaste vore nye Forfattere, at de opgiver Komposition: thi vi bør først undersøge om det, de opnaar derved, tilnærmelsesvis Sandhed i den psykologiske Udvikling, ikke er noget langt mere væsenligt - væsenligt, mener jeg, for os og vor Tid« (Bang, 1879: 74f.).

I Jørgen Ottosens og Jørn Vosmars analyser videreføres diskussionen af denne brudte komposition som anstødssten for deres fortolkninger. De ender begge, om end på meget forskellig vis, med at slå fast, at brudtheden er et kunstnerisk princip, som viser sig ved en indre, logisk sammenhæng i novellen på andre niveauer end det realistiske plan - for Ottosen således på et »symbolsk« plan.

At JPJs debutnovelle kan forekomme brudt i sin komposition, viser sig ved en nærmere granskning af hele hans forfatterskab ikke at være en tilfældighed. Således bærer også hans to romaner præg af et 242 sådant princip. *Fru Marie Grubbe* i form af stil- og scenskift, hvor fremstillingen skifter stil, karakter, intensitet, afhængig af de scener, den beskriver (se efterskriften til Danske Klassikeres udgave, 1989: 228f.). *Niels Lyhne* ved langt hen at bestå af de berømte »lyriske tableauer«.

JPJ dementerer da også selv indirekte, at hans kompositionsprincip skulle være en kunstnerisk mangel eller en tilfældighed - bestemt af f.eks. hans arbejdsform, sådan som Edvard Brandes beskriver den i sin anmeldelse af *Mogens og andre Noveller*. Et dementi, som med stor elegance og kunstnerisk beherskelse fremlægges i »Fra Skitsebogen«. Den har netop sammensatheden og brudtheden, det skitseagtige, som bærende princip på en alt andet end tilfældig måde (jf. analysen heraf i Erslev Andersen, 1988). Skitsen aftegner et vigtigt led i det, man kan kalde den særlige jacobsenske poetik. En poetik, der vægter stilen frem for »det Stoflige«, som W.H. kaldte det. Prioriterer den sprogligt-stilistiske begivenhed og sensibilitet over den tematiske bundethed til litterær programtænkning (naturalisme, symbolisme), stabile menneskeopfattelser og en én til én spejlende realismeforestilling. Eller med andre ord: frisætter det sproglige materiale (figurer, syntaks, rytme, adjektiver) fra en bundethed til størrelser hinsides sproget (naturen, virkeligheden, biologien o.lign.) til fordel for en 'fri', men nøje kontrolleret eksperimenteren med sprogets *formning*. Især i sig selv, men også som en uhyre sprogbestemt formning af det, man i såvel JPJs samtid som den dag i dag betragter som litteraturens regulativ: den håndgribelige virkelighed. Et regulativ, JPJs poetik synes at have et noget afslappet forhold til. Derved fremstår han som en af de første digtere i moderne dansk litteraturhistorie, der i radikal forstand gør det muligt at erfare sproget som et fuldstændigt selvberoende kunstnerisk materiale. Og det i al denne erfarings komplicerede dobbelthed: selvstændiggørelsen af sproget erfaret både som et frisat kunstnerisk materiale og som et tab af en sikkert funderet verdensopfattelse.